

Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок

Розповс.: Заг.

3 березня 2017 р.

ПОПЕРЕДНЯ ПЕРЕДАГОВАНА ВЕРСІЯ

Мова оригіналу: англійська

Комітет з ліквідації дискримінації щодо жінок

Заключні зауваження до восьмої періодичної доповіді України¹

1. Комітет розглянув восьму періодичну доповідь України (CEDAW/C/UKR/8) на своїх 1472-му і 1473-му засіданнях 14 лютого 2017 року (див. CEDAW/C/SR 1472 і 1473). Підготовлений Комітетом перелік проблем і питань міститься в документі CEDAW/C/UKR/Q/8, а відповіді України містяться в документі CEDAW/C/UKR/Q/8/Add.1.

А. Вступ

2. Комітет із задоволенням відзначає подання державою-учасницею восьмої періодичної доповіді. Він також високо оцінює письмові відповіді держави-учасниці на перелік питань і проблем, поставлених перед сесійною робочою групою, і вітає усний виступ делегації, а також подальші роз'яснення, надані у відповідь на питання, задані в усній формі Комітетом в ході діалогу.

3. Комітет висловлює вдячність державі-учасниці за роботу її делегації під керівництвом міністра соціальної політики Наталії Федорович. До складу делегації входили представники Міністерства юстиції, Міністерства охорони здоров'я, Міністерства освіти і науки, Міністерства оборони, Генеральної прокуратури та Постійного представництва України при Відділенні Організації Об'єднаних Націй та інших міжнародних організаціях в Женеві.

В. Позитивні аспекти

4. Комітет вітає прогрес, досягнутий в проведенні законодавчих реформ після розгляду в 2008 році сьомої періодичної доповіді держави-учасниці (CEDAW/C/UKR/7), зокрема, прийняття наступних законодавчих актів:

(а) Закон про попередження та боротьбу з насильством в сім'ї, в 2016 році;

(б) Закон про боротьбу з торгівлею людьми, в 2011 році.

5. Комітет вітає зусилля держави-учасниці щодо вдосконалення основоположних принципів її державної політики, спрямованих на прискорення ліквідації дискримінації щодо жінок і розширення прав жінок, включаючи прийняття наступних документів:

---

¹ Схвалені Комітетом на його шістдесят шостому засіданні (13 лютого – 3 березня 2017 р.).

- (a) Державна програма забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків (2017-2021 рр.);
  - (b) Концепція Національної програми щодо попередження та боротьби з насильством в сім'ї (2017-2020 рр.);
  - (c) Національний план дій щодо виконання Резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» до 2020 року, в 2016 році;
  - (d) Стратегія скорочення масштабів бідності (2016-2020 рр.);
  - (e) Національна стратегія в сфері прав людини і План дій щодо її здійснення, в 2016 році;
  - (f) Державна цільова програма по боротьбі з торгівлею людьми, в 2016 році.
6. Комітет вітає той факт, що в період після розгляду попередньої доповіді держава-учасниця приєдналася до Міжнародної конвенції про захист всіх осіб від насильницьких зникнень, в 2015 році.
7. Комітет вітає той факт, що держава-учасниця підписала Римський статут в 2000 році і визнала юрисдикцію Суду стосовно ймовірних злочинів, скоєних на її території в період з 20 лютого 2014 року.

С. Парламент

Верховна Рада

8. Комітет підкреслює вирішальну роль законодавчої влади в забезпеченні повної реалізації Конвенції (див. Заяву Комітету про його взаємини з парламентарями, ухвалену на сорок п'ятому засіданні в 2010 році). Комітет пропонує Верховній Раді України в рамках її повноважень ужити необхідних заходів для виконання цих заключних зауважень в період між поточним і наступним звітним періодами, як передбачено Конвенцією.

D. Фактори і труднощі, що перешкоджають ефективному виконанню Конвенції

9. Комітет вважає, що тривалий збройний конфлікт в державі-учасниці, який продовжується вже четвертий рік, являє собою проблему для виконання Конвенції. Проте, він вважає, що виконання Конвенції, особливо під час конфлікту, є найбільш ефективною гарантією забезпечення повного дотримання і здійснення прав жінок, так як жінки є рушійною силою соціально-економічного розвитку країни. У зв'язку з цим Комітет закликає державу-учасницю виконати рекомендації, що містяться в цих заключних зауваженнях і є питанням першочергової важливості для забезпечення національної мобілізації і міжнародної підтримки, з урахуванням Загальної рекомендації №30 (2013 р.) про роль жінок у запобіганні конфліктів, конфліктних і постконфліктних ситуаціях (Загальна рекомендація №30 (2013 р.)) шляхом створення спеціального механізму координації з усіма відповідними державними установами на всіх рівнях, а саме – Верховною Радою, обласними адміністраціями, судовими органами та іншими зацікавленими сторонами, а також представниками громадянського суспільства і міжнародних організацій, які в даний час надають підтримку державі-учасниці на шляху до досягнення всеосяжного і міцного миру.

E. Основні проблемні аспекти та рекомендації

Загальний контекст

10. Комітет вітає зусилля держави-учасниці і її відданість справі розбудови миру, зміцнення верховенства права і сталого розвитку. Він зазначає, що з моменту початку конфлікту в квітні 2014 року, а також тимчасової окупації і невизнаної анексії Автономної Республіки Крим та м. Севастополя Російською Федерацією (Резолюції Генеральної Асамблеї A/RES/68/262, прийнята 27 березня 2014 р. і A/RES/71/205, прийнята 19 грудня 2016 р.) держава-учасниця зіткнулася з критичною ситуацією, яка характеризується наявністю людських страждань, економічної нестабільності, зростанням насильства і зменшенням безпеки. Комітет зазначає, що, незважаючи на підписання Мінських угод, бойові дії тривають. Незважаючи на зусилля держави-учасниці, поширення безкарності за порушення прав людини і правопорушення, вчинені в умовах кризи на території держави-учасниці та прилеглих територіях, зокрема, в деяких районах Донецької і Луганської областей, мали серйозний вплив на цивільне населення, в тому числі на жінок, включаючи тих жінок і дівчат, які знаходяться в несприятливих умовах, таких як жінки-ВПО, жінки в сільській місцевості, жінки похилого віку і жінки з обмеженими можливостями, а також роми, ЛБТ і інші меншини. Зокрема, Комітет стурбований тим, що ця ситуація, поряд з широко поширеною корупцією, сприяла зростанню насильства по відношенню до жінок з боку держави і недержавних суб'єктів і зміцненню традиційних і патріархальних відносин, які обмежують в правах жінок і дівчат. Комітет також стурбований у зв'язку з відсутністю інформації про стан справ на територіях за межами ефективного контролю з боку держави-учасниці в зв'язку з обмеженням доступу для представників ОБСЄ та інших міжнародних організацій. Комітет нагадує державі-учасниці про термінову необхідність просування позитивного порядку денного з метою зміцнення верховенства права і підкреслює важливу роль жінок в якості рушійної сили для відновлення миру і стабільності.

11. Відповідно до Загальної рекомендації №30 (2013 р.) Комітет закликає державу-учасницю:

(a) Забезпечити дотримання верховенства права, справедливе і невідкладне здійснення правосуддя з урахуванням гендерного аспекту;

(b) У пріоритетному порядку вжити заходів щодо ефективної боротьби з корупцією та безкарністю і виконати раніше взяте на себе зобов'язання щодо запобігання, розслідування, переслідування і покарання насильства по відношенню до жінок і дівчат з боку державних і недержавних суб'єктів;

(c) Забезпечити проведення систематичного навчання з питань прав людини, зокрема, прав жінок, для всіх співробітників правоохоронних органів і військовослужбовців, а також впровадження та дотримання суворого кодексу поведінки з метою ефективного забезпечення дотримання прав людини;

(d) Як передбачено в рамках Мінських угод, відхилити клопотання про амністію для осіб, підозрюваних, обвинувачених або засуджених за вчинення військових злочинів, злочинів проти людяності або грубих порушень прав людини, в тому числі пов'язаного з конфліктом сексуального насильства, нагадуючи, що застосування амністії є неприпустимим, якщо воно перешкоджає здійсненню права жертв на ефективне застосування правового захисту, включаючи відшкодування збитків, або обмежує жертв і суспільство в праві знати правду про порушення прав людини і норм гуманітарного права.

Жінки, мир, безпека

12. Комітет позитивно відзначає прийняття Національного плану дій щодо виконання резолюції 1325 «Жінки, мир, безпека» (2016-2020 рр.) Ради Безпеки ООН. Однак він стурбований тим, що:

(а) Жінки були в цілому маргіналізовані і вони не можуть активно і свідомо брати участь у поточних мирних переговорах, в тому числі щодо укладення угод в рамках Мінськ-2;

(б) Без повноцінної і всебічної участі жінок у всіх етапах процесів із забезпечення миру і відновлення, а також в правосудді перехідного періоду і діяльності механізмів національного примирення пріоритети і досвід жінок-жертв конфлікту не будуть повністю враховані відповідно до вимог Конвенції та Резолюції Ради Безпеки 1325 (2000 р.), а це може призвести до регресу вищезазначених процесів.

13. Комітет посилається на свою Загальну рекомендацію №30 (2013 р.) і рекомендує державі-учасниці:

(а) Приділяти першочергову увагу забезпеченню значної і всебічної участі жінок у всіх етапах мирного процесу і у всіх ініціативах щодо подальшого відновлення, а також в процесах правосуддя в перехідний період, зокрема, включення жінок до процесу прийняття рішень на національному та місцевому рівнях, а також розробляти програми з розбудови спроможності для жінок, які прагнуть брати участь в таких процесах;

(б) Надати жінкам і організаціям громадянського суспільства можливість робити свій внесок у мирний процес в якості активних учасників, створюючи ефективні канали комунікації та координації та спільні ініціативи, покликані враховувати пріоритети жінок;

(с) Ще раз підтвердити незворотний характер всіх прав відповідно до Конвенції та прийняти стратегії запобігання будь-яких порушень прав жінок в ході мирних переговорів;

(д) Відновити політичний процес, спрямований на побудову всеосяжного і міцного миру, який закладає основу для всеосяжної демократії, заснованої на законності, і взяти в ньому активну участь;

(е) Розробити «дорожню карту» для виконання Національного плану дій з чіткими часовими рамками, контрольними показниками і бюджетом – з урахуванням гендерних аспектів, розробити показники для регулярного контролю за її виконанням;

(ф) Посилити співпрацю з міжнародними організаціями та донорським співтовариством.

Сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом

14. Визнаючи зусилля держави-учасниці щодо виконання своїх зобов'язань відповідно до Конвенції, Комітет висловлює стурбованість у зв'язку з загостренням насильства по відношенню до жінок в деяких районах Донецької та Луганської областей, а також на території тимчасово окупованій Автономній Республіці Крим та м. Севастополя з часу початку конфлікту². Комітет стурбований тим, що незважаючи на зниження кількості

² Доповідь Управління Верховного комісара з прав людини «Сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом в Україні, 14 березня 2014 р – 31 січня 2017 р.»

випадків сексуального насильства, в тому числі через стигматизацію і страх помсти, є свідчення численних випадків сексуального насильства в постраждалих регіонах, де триває конфлікт. Комітет також стурбований наступним:

(а) Наявне визначення зґвалтування застаріло і не включає в себе зґвалтування, вчинене із застосуванням сили або примусу, викликаному страхом перед насильством, примусом, затриманням, психологічним тиском або зловживанням владою, і, отже, не може бути застосоване до випадків, пов'язаних з конфліктом;

(б) Обмеженість можливостей правоохоронних органів і судової системи розслідувати, документувати і здійснювати судове переслідування випадків сексуального насильства;

(с) Відсутність заходів по забезпеченню надання своєчасної та всебічної допомоги жертвам сексуального насильства, такої як послуги охорони здоров'я, включаючи сексуальне і репродуктивне здоров'я, психологічні, юридичні послуги, підтримка в отриманні джерел засобів до існування і надання інших міжгалузевих послуг.

15. Відповідно до Конвенції і її Загальної рекомендації № 30 (2013 р.), Комітет наполегливо закликає державу-учасницю:

(а) Внести поправки до статті 152 Кримінального кодексу, з тим щоб включити положення, що стосуються сексуального насильства, в тому числі більш широке визначення зґвалтування відповідно до міжнародних стандартів, яке буде включати в себе наступні умови: «із застосуванням сили або загрози застосування сили щодо даної або іншої особи, або шляхом примусу, викликаного, наприклад, страхом перед насильством, грубим примусом, затриманням, психологічним тиском або зловживанням владою, або шляхом використання обстановки, яка характеризується примусом, коли посягання було скоєне щодо особи, нездатної дати згоду, що виражає її справжню волю» з метою забезпечення відповідальності за сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом;

(б) Забезпечити відповідну підготовку для юристів, слідчих, прокурорів і співробітників поліції з метою підвищення їх можливостей для проведення розслідування, документування та притягнення до відповідальності винних у випадках сексуального насильства відповідно до Міжнародного протоколу щодо документації і розслідування сексуального насильства в умовах конфлікту;

(с) Забезпечити доступ жінок і дівчат до правосуддя та прийняти процедури для розслідування випадків сексуального насильства, що враховують гендерний аспект; проводити відповідне навчання і приймати кодекси поведінки та протоколи для поліції і збройних сил, які враховують гендерний аспект, а також зміцнювати потенціал судової системи, з тим щоб забезпечити її незалежність, неупередженість і сумлінність;

(д) Забезпечити доступ жінкам, які стали жертвами сексуального насильства, до комплексної медичної допомоги, в тому числі екстреної контрацепції та профілактики зараження ВІЛ/СНІДом, підтримки психічного здоров'я та психологічної підтримки, яка надається фахівцями в галузі охорони здоров'я, що належним чином підготовлені для виявлення сексуального насильства і усунення його наслідків, а також забезпечити постраждалим доступ до судово-медичних досліджень, і в зв'язку з цим звертатися за допомогою до відповідних установ та структур Організації Об'єднаних Націй;

(е) Забезпечити жертвам доступ до застосування заходів з відшкодування збитку і компенсації, які відповідають конкретним потребам жінок і спрямовані на подолання

структурної нерівності, яка обумовлює застосування насильства по відношенню до жінок, зокрема сексуального насильства, і не допустити повторення такого насильства;

(f) Забезпечити всебічний розгляд питань, пов'язаних з проблемою сексуального насильства, обумовленого конфліктом, в будь-яких майбутніх процесах правосуддя перехідного періоду, що охоплюють весь спектр судових і несудових заходів, включаючи ініціативи в галузі кримінального переслідування, розслідування з метою встановлення істини, програми відшкодування шкоди, інституційні реформи або їх поєднання, а також проведення всеосяжних національних консультацій, зокрема за участі осіб, які постраждали від порушень прав людини і зловживань.

Жінки-ВПО

16. Комітет стурбований зростанням числа внутрішньо переміщених жінок і дівчат в державі-учасниці, які потребують довгострокового втручання для того, щоб забезпечити, зокрема, їх доступ до базових послуг і захисту. Відзначаючи прийняття Закону про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб (Закон про ВПО) в жовтні 2014 року, а також низки постанов і указів про допомогу жінкам-ВПО, Комітет висловлює занепокоєння з приводу відсутності заходів щодо їх виконання. Крім того, Комітет занепокоєний тим, що внутрішньо переміщені жінки, в тому числі жінки похилого віку, жінки-інваліди, жінки-роми та ЛБТ, які мають підвищений ризик або постраждали від сексуального насильства або сексуальної експлуатації, стикаються з погіршенням і так нелегких умов життя й труднощами також щодо доступу до реєстрації та обмеженням свободи пересування, а також обмеженням можливості працевлаштування. Комітет відзначає зусилля держави-учасниці щодо подальшого здійснення соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам на постраждалих від конфлікту територіях. Однак він стурбований тим, що матері і дружини загиблих солдатів стикаються з серйозними проблемами щодо доступу до соціальних виплат.

17. Комітет наполегливо закликає державу-учасницю:

(a) Забезпечити задоволення конкретних потреб різних груп внутрішньо переміщених жінок, які піддаються різним формам дискримінації, в тому числі вдів, жінок-інвалідів, літніх жінок, жінок, що належать до ромів або ЛБТ, а також забезпечити довгострокові заходи щодо задоволення потреб внутрішньо переміщених жінок і дівчат;

(b) Забезпечити ефективне виконання Закону про ВПО шляхом видання нормативних актів, що забезпечують його практичне застосування;

(c) Забезпечити внутрішньо переміщеним жінкам і дівчатам адекватний доступ до медичних послуг, освіти, харчування, житла, свободу переміщення, реєстрації, соціальних пільг, правосуддя і доступ до прийняття довгострокових рішень, а також забезпечити для них стабільну зайнятість.

Доступ до правосуддя

18. Комітет із задоволенням відзначає зусилля, що вживаються Міністерством юстиції, а також той факт, що Конвенція застосовується в судах. Разом з тим Комітет стурбований повідомленнями про корупцію і відсутність незалежності судових органів, що призводить до безкарності осіб, які вчинили акти дискримінації по відношенню до жінок, у тому числі

акти сексуального та гендерного насильства. Він зазначає, що на практиці система правосуддя залишається недоступною для більшості жінок через наявність таких бар'єрів як корупція, незнання своїх прав і обмежена доступність правової допомоги.

19. Комітет, посилаючись на свою загальну рекомендацію №33 (2015 р.) про доступ жінок до правосуддя, рекомендує державі-учасниці:

(а) Продовжувати зусилля по боротьбі з корупцією та реформи, спрямовані на інституційну розбудову судової системи, в тому числі шляхом систематичного підвищення кваліфікації суддів, прокурорів, адвокатів, співробітників поліції і інших правоохоронних органів щодо застосування Конвенції, а також загальних рекомендацій Комітету і його прецедентних рішень відповідно до Факультативного протоколу;

(b) Усунути всі можливі перешкоди для доступу жінок до правосуддя, в тому числі шляхом забезпечення безоплатної правової допомоги та звільнення від судових витрат для жінок, які не мають достатніх коштів;

(c) Виділяти достатні ресурси для фонду правової допомоги, а також для неурядових організацій, що сприяють доступу жінок до правосуддя;

(d) Підвищувати інформованість жінок про їхні права та рівень їх правової грамотності в усіх питаннях, які охоплюються Конвенцією, з тим щоб вони могли відстоювати свої права.

Визначення дискримінації та законодавча база

20. Комітет стурбований тим, що визначення дискримінації, яке міститься в статті 1 Закону про забезпечення рівних прав та можливостей чоловіків і жінок, неявно відрізняється від положень, передбачених в статті 1 Закону про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні, що призводить до суперечливого тлумачення терміну «дискримінація» на практичному рівні. Він також стурбований тим, що:

(а) Нові законодавчі реформи для покращення становища жінок не передбачають достатніх ресурсів для їх впровадження та звітності;

(b) Серед усіх гілок влади, таких як уряд, парламент і судова система, має місце недостатнє знання прав жінок, передбачених в рамках Конвенції та Факультативного протоколу до неї, а також Концепції практичного забезпечення рівності чоловіків і жінок та Загальних рекомендацій Комітету;

(c) Самі жінки, особливо в сільській місцевості, і ті, що належать до вразливих груп, зокрема ромські жінки, не знають про свої права відповідно до Конвенції, і, таким чином, не мають достатньої інформації, необхідної для їх відстоювання.

21. Комітет рекомендує державі-учасниці:

(а) Гармонізувати своє антидискримінаційне законодавство з метою заборони дискримінації жінок за всіма ознаками і включити сюди пряму і непряму дискримінацію в державному і приватному секторі, а також комплексні форми дискримінації, відповідно до статті 1 Конвенції та її Загальної рекомендації №28 (2010 р) про основні зобов'язання держав-учасниць відповідно до статті 2 Конвенції;

(b) Створити потужні механізми підзвітності і виділити достатні людські, технічні та фінансові ресурси для виконання законодавства з дотриманням прав жінок в рамках Конституції і Конвенції;

(с) Забезпечити, щоб Конвенція, Факультативний протокол та Загальні рекомендації Комітету були в достатній мірі відомі і застосовувалися усіма гілками влади, включаючи судову систему, в якості основи для законів, судових рішень і політики щодо гендерної рівності та покращення становища жінок;

(d) Підвищувати рівень інформованості жінок про їхні права і доступні засоби правового захисту для відстоювання своїх порушених прав відповідно до Конвенції, і забезпечити, щоб інформація щодо Конвенції, Факультативного протоколу та Загальних рекомендацій Комітету надавалася всім жінкам, в тому числі ромам і жінкам з сільської місцевості.

Національний механізм щодо покращення становища жінок

22. Комітет вітає прийняття планів дій і стратегій щодо забезпечення рівності. Він також із задоволенням відзначає, що в жовтні 2016 року прем'єр-міністром було прийнято рішення заснувати при Кабінеті міністрів посаду Уповноваженого щодо забезпечення рівних прав та можливостей для жінок і чоловіків. Відзначаючи проведену реформу з децентралізації, Комітет стурбований тим, що (у відповідних документах) не існує ніяких посилань на гендерну рівність. Комітет стурбований тим, що адміністративна реформа 2010 року і реструктуризація послабили національний механізм щодо покращення становища жінок і привели до відсутності наступності в реалізації політики гендерної рівності. Він також стурбований обмеженими можливостями національного механізму держави-учасниці щодо забезпечення належної координації процесу інтеграції гендерної проблематики у всіх сферах і на всіх рівнях.

23. Комітет рекомендує державі-учасниці:

(a) Прийняти чітку стратегію для консолідації і зміцнення потенціалу національного механізму щодо покращення становища жінок на центральному та місцевому рівнях і гарантувати його належну дієвість, а також наявність достатніх людських та фінансових ресурсів для прийняття рішень, спрямованих на ефективне виконання Конвенції і гарантувати, що він буде дієздатним і децентралізовано зможе забезпечувати дотримання прав людини для жінок на всіх рівнях;

(b) Забезпечити ефективну координацію та розробити стратегію актуалізації гендерної проблематики, яка включає гендерне бюджетування, і яка може застосовуватися у всіх стратегіях і програмах на всіх рівнях для забезпечення різних аспектів життя жінок;

(с) Забезпечити, щоб національні механізми комплексно і ефективно здійснювали розробку політик і програм, спрямованих на досягнення гендерної рівності, з урахуванням необхідності дотримання прав людини, а також покращити збір даних з розбивкою за ознакою статі та з урахуванням інших відповідних факторів, необхідних для оцінки результативності та ефективності таких стратегій і програм.

Тимчасові спеціальні заходи

24. Комітет із задоволенням відзначає поправку до Закону про політичні партії, якою було визначено мінімальну квоту в 30 відсотків для жінок-кандидатів у виборчих списках політичних партій в округах на національному рівні на виборах в законодавчі органи влади. Відзначаючи зусилля держави-учасниці щодо прийняття тимчасових спеціальних заходів в приватному секторі економіки, зокрема щодо наглядових рад державних

підприємств, Комітет, однак, стурбований відсутністю реалізації на практиці тимчасових спеціальних заходів в державі-учасниці.

25. Відповідно до статті 4 (1) Конвенції і посилаючись на свою Загальну рекомендацію №25 (2004 р.) про тимчасові спеціальні заходи, Комітет рекомендує державі-учасниці:

(а) Сприяти розбудові спроможності всіх відповідних державних посадових осіб і політиків, а також політичних партій, зокрема, в рамках концепції тимчасових спеціальних заходів, а також прийняти і здійснити відповідні заходи, в тому числі визначити низку обумовлених в часі цілей і квот, спрямованих на досягнення фактичної рівності жінок і чоловіків у всіх сферах, де жінки недостатньо представлені або перебувають в несприятливому становищі, в тому числі в суспільному і політичному житті, освіті, охороні здоров'я та зайнятості;

(б) Усунути основоположні причини неякісного здійснення існуючих тимчасових спеціальних заходів і прийняти законодавство для заохочення використання тимчасових спеціальних заходів, що охоплює як державний, так і приватний сектори економіки.

Стереотипи

26. Комітет як і раніше стурбований збереженням в політичному дискурсі, ЗМІ та в суспільстві глибоко укорінених патріархальних поглядів і дискримінаційних стереотипів щодо ролі та обов'язків жінок та чоловіків в сім'ї, які увічнюють підлегле становище жінок в сім'ї і суспільстві, що, зокрема, відображається на виборі жінок в сфері освіти і професійної діяльності, виражається їх обмеженою участю в політичному і громадському житті, їх нерівною участю на ринку праці і нерівним становищем в сімейних відносинах. Комітет нагадує, що такі дискримінаційні стереотипи є також ключовими причинами насильства по відношенню до жінок, і висловлює стурбованість у зв'язку з тим, що до теперішнього часу держава-учасниця не вживала постійних заходів для зміни або усунення дискримінаційних стереотипів і негативних традиційних підходів.

27. Комітет нагадує державі-учасниці про те, що в усуненні патріархальних поглядів і дискримінаційних стереотипів провідну роль мають відігравати її посадові особи високого рівня, і рекомендує державі-учасниці:

(а) Без зволікання впровадити комплексну стратегію, що передбачає активні і послідовні заходи, орієнтовані на жінок і чоловіків з усіх прошарків суспільства, з метою ліквідації дискримінаційних стереотипів і патріархальних уявлень про роль і обов'язки жінок і чоловіків в сім'ї та в суспільстві;

(б) Використовувати новаторські заходи, спрямовані на засоби масової інформації, для поглиблення розуміння реальної рівності жінок і чоловіків, а також посилення позитивного і не стереотипного уявлення про жінок у всіх сферах, з особливим акцентом на систему освіти.

Насильство проти жінок

28. Комітет, як і раніше, стурбований у зв'язку з високою поширеністю в державі-учасниці насильства по відношенню до жінок, зокрема випадків побутового і сексуального насильства, за якими показники залишаються заниженими, відсутністю статистичних даних з розбивкою за віком і відносинами між жертвою і злочинцем. Беручи до уваги представлену делегацією в ході діалогу інформацію про те, що проект закону про

ратифікацію Конвенції Ради Європи про попередження та боротьбу з насильством щодо жінок та насильством у сім'ї (Стамбульська конвенція) в даний час проходить друге читання у парламенті, Комітет висловлює стурбованість тим, що:

- (a) Домашнє насильство не підлягає кримінальному покаранню, і в законодавстві держави-учасниці немає конкретного визначення гендерно обумовленого насильства;
- (b) Відсутні притулки для жертв гендерно обумовленого насильства, в тому числі для жінок і дівчат з обмеженими можливостями.

29. Посилаючись на свою загальну Рекомендацію №19 (1992 р) про насильство по відношенню до жінок, Комітет рекомендує державі-учасниці:

- (a) Криміналізувати побутове насильство і прискорити ратифікацію Конвенції Ради Європи про запобігання та боротьбу з насильством щодо жінок та насильством у сім'ї (Стамбульська конвенція);
- (b) Прийняти всеосяжні заходи щодо запобігання та боротьби з насильством щодо жінок та дівчат і забезпечити, щоб винні притягувалися до відповідальності і несли належне покарання;
- (c) Впровадити програми обов'язкового навчання для суддів, прокурорів, співробітників поліції та інших посадових осіб правоохоронних органів з питань суворого застосування законодавства про криміналізацію насильства по відношенню до жінок, а також щодо врахування гендерних особливостей процедур для жінок, які є жертвами насильства, зокрема жінок з обмеженими можливостями;
- (d) Забезпечити адекватне відшкодування шкоди, надання допомоги і захисту жінкам, які стали жертвами насильства, в тому числі жінкам і дівчатам з обмеженими можливостями, шляхом створення притулків, в тому числі в сільській місцевості, а також розширення співпраці з неурядовими організаціями, які надають притулок і здійснюють реабілітацію жертв насильства;
- (e) Здійснювати збір статистичних даних про побутове, сексуальне та інші форми насильства по відношенню до жінок з розбивкою за віком і характером взаємин між жертвою і злочинцем;
- (f) Забезпечити адекватні умови для компенсації і реабілітації для жінок-інвалідів, які є жертвами насильства.

Торгівля людьми та експлуатація проституції

30. Комітет із задоволенням відзначає зусилля, що вживаються державою-учасницею для боротьби з торгівлею людьми і захисту жертв торгівлі людьми, однак серйозно стурбований тим, що зростання безробіття, корупції, зниження життєвого рівня населення, тривала криза і недостатня реалізація законодавства і комплексу заходів щодо боротьби з торгівлею людьми створюють сприятливі умови для зростання рівня поширення торгівлі людьми в державі-учасниці, що викликає занепокоєння. Крім того, Комітет занепокоєний повідомленнями про насильство і дискримінацію по відношенню до жінок, задіяних у проституції, що призводить до різних форм жорстокого поводження, включаючи здирництво, побиття, експлуатацію жінок за так званою схемою «Суботник», зґвалтування жінок, задіяних у проституції; а також про обмежений обсяг надаваної їм допомоги і відсутність програм для виходу з даної сфери і реінтеграції для жінок, які хочуть залишити проституцію.

31. Комітет рекомендує державі-учасниці:

- (a) Забезпечити повне дотримання свого законодавства про торгівлю людьми і збільшити фінансові ресурси, що виділяються на виконання законів і програм по боротьбі з торгівлею людьми;
- (b) Розбудувати спроможність судових органів, співробітників правоохоронних органів, співробітників прикордонної служби, соціальних працівників і працівників охорони здоров'я щодо раннього перенаправлення жертв торгівлі людьми і способів роботи з ними з урахуванням гендерних факторів;
- (c) Усунути базові причини торгівлі шляхом розширення освітніх і економічних можливостей для жінок, дівчат та їх сімей, тим самим знижуючи їх вразливість до експлуатації торговцями;
- (d) Передбачити спеціальні притулки і кризові центри для жінок, програми виходу і реінтеграції та альтернативні можливості отримання доходу для жінок, які є жертвами торгівлі людьми, а також для жінок, які хочуть залишити проституцію;
- (e) Активізувати зусилля, спрямовані на запобігання торгівлі людьми на двосторонньому, регіональному і міжнародному рівнях.

Участь в політичному і громадському житті

32. Комітет вітає зусилля держави-учасниці з розширення участі жінок у політичному та суспільному житті, включаючи збільшення числа жінок-членів парламенту. Він стурбований тим, що жінки, як і раніше, в значній мірі недостатньо представлені на рівні прийняття рішень в парламенті, в уряді і на дипломатичній службі через панування традиційних і патріархальних поглядів, відсутність ефективних заходів, включаючи тимчасові спеціальні заходи, обмежений доступ до політичної сфери і недостатню спроможність.

33. Комітет нагадує державі-учасниці, що повне залучення жінок має важливе значення не тільки для розширення їх можливостей, але і для прогресу суспільства в цілому, і рекомендує державі-учасниці:

- (a) Прийняти глобальну стратегію, засновану на впровадженні цілеспрямованих заходів, що включають: підготовку кадрів, забезпечення зайнятості з урахуванням гендерних аспектів і спеціальні заходи, в тому числі тимчасові спеціальні заходи для забезпечення призначення жінок на відповідальні посади на національному та місцевому рівнях на рівних засадах з колегами-чоловіками, відповідно до Загальної рекомендації Комітету №23 (1997 р.) про політичне та суспільне життя;
- (b) Проводити інформаційно-пропагандистські заходи для політиків, керівників місцевих громад, журналістів і широкої громадськості про важливість участі жінок в процесі прийняття рішень, з тим щоб поглибити розуміння того, що повна, рівна, вільна і демократична участь жінок на рівних засадах з чоловіками в політичному і громадському житті є необхідною умовою для ефективного виконання Конвенції, а також політичної стабільності та економічного розвитку країни.

Освіта.

34. Комітет із задоволенням відзначає високий рівень грамотності серед жінок. Він також вітає розробку Стратегії освіти (2020). Проте Комітет висловлює стурбованість у зв'язку зі

збереженням негативних і патріархальних стереотипів по відношенню до жінок і дівчат в шкільній системі навчальних програм і підручників. Крім того, Комітет занепокоєний тим, що в школах проводяться «уроки праці», де дівчат вчать готувати і шити, в той час як хлопчики навчаються столярним і теслярним навичкам, що відстоює традиційні гендерні ролі в суспільстві. Комітет стурбований нерівним доступом для жінок до ВНЗ Міністерства внутрішніх справ і Міністерства оборони. Комітет також стурбований високими показниками відсіву серед дівчат, що належать до ромської громади.

35. Комітет рекомендує державі-учасниці:

- (a) Активізувати зусилля щодо перегляду шкільних програм і підручників для усунення негативних стереотипів по відношенню до жінок і дівчат;
- (b) Забезпечити використання однакової навчальної програми для хлопчиків і дівчат, зокрема, пропонується запровадити однакові «уроки праці» для хлопчиків і дівчат, в тому числі шляхом прийняття тимчасових спеціальних заходів;
- (c) Забезпечити жінкам рівний доступ до університетів Міністерства внутрішніх справ і Міністерства оборони, в тому числі шляхом прийняття тимчасових спеціальних заходів;
- (d) Заохочувати доступ дівчат-ромів до освіти, і забезпечувати продовження ними навчання на всіх рівнях освіти шляхом підвищення обізнаності про важливість освіти як права людини і як основи для розширення прав і можливостей жінок, а також посилити виконання політики повторного вступу, що дозволяє дівчатам-ромам, які покинули навчання, повернутися до школи.

Зайнятість

36. Комітет відзначає прийняття в 2012 році Закону про зайнятість населення, який передбачає рівні можливості для всіх громадян. Проте, він стурбований наступним:

- (a) Подальше розширення і збільшення гендерного розриву в оплаті праці в усіх секторах економіки, продовження професійної сегрегації на ринку праці і концентрація жінок на низькооплачуваних робочих місцях в формальному і неформальному секторах;
- (b) Список професій, заборонених для жінок, який охоплює широке коло професій і галузей, де немає ніяких об'єктивних підстав для такої заборони, тим самим обмежує економічні можливості жінок і їх доступ до повноважень в цілій низці галузей, зокрема, збройних силах, сільському господарстві та промисловості;
- (c) Відсутність інформації про законодавство, що забороняє сексуальні домагання на робочому місці і забезпечує засоби правового захисту в рамках цивільного та/або кримінального права, а також про кількість порушених справ, обвинувальних вироків і покарань, накладених на правопорушників;
- (d) Становище жінок в постраждалих від конфлікту регіонах, де жінки стали де-факто головами домогосподарств і основними годувальницями для своїх сімей.

37. Комітет рекомендує державі-учасниці:

- (a) Активізувати зусилля по створенню сприятливих умов для отримання жінками економічної незалежності, в тому числі шляхом підвищення рівня інформованості роботодавців з державного і приватного секторів економіки про заборону дискримінації жінок у сфері зайнятості, в тому числі жінок-інвалідів, а також всіляко

сприяти входженню жінок в формальну економіку, в тому числі шляхом надання професійно-технічної освіти;

(b) Ефективно гарантувати дотримання принципу рівної оплати за працю рівної цінності, вжити заходів щодо скорочення і ліквідації розриву в оплаті праці чоловіків і жінок і регулярно переглядати рівень заробітної плати в секторах, де зосереджені жінки;

(c) Переглянути список заборонених професій і секторів, заохочувати і полегшувати доступ жінок до раніше заборонених професій за рахунок покращення умов праці, охорони здоров'я і безпеки;

(d) Посилити законодавство з метою чітко визначити і заборонити сексуальні домагання на робочому місці;

(e) Сприяти розвитку підприємництва та покращення доступу жінок і дівчат до інформаційних технологій, залучаючи їх до участі в програмах комп'ютерної грамотності та забезпечуючи їм доступ до нових технологій;

(f) Активізувати зусилля з надання жінкам, постраждалим від конфлікту, в тому числі жінкам-інвалідам, вдовам і жінкам, що є головами домогосподарств, стійких економічних можливостей, а також ефективно вирішувати всі перешкоди на шляху забезпечення справедливої участі жінок у ринку праці;

(g) Розробити стратегії для відновлення економіки, які сприятимуть досягненню гендерної рівності в якості необхідної передумови для сталого функціонування економіки постконфліктного періоду.

Здоров'я

38. Комітет вітає ініціативу держави-учасниці щодо реформування системи охорони здоров'я і реагування на надзвичайну гуманітарну ситуацію, зокрема, шляхом створення мобільних бригад для надання допомоги жертвам насильства. Однак Комітет стурбований таким:

(a) Недостатні бюджетні асигнування на медичне обслуговування та застаріле обладнання для медико-санітарної допомоги в лікарнях і медичних центрах;

(b) Зростання в державі-учасниці кількості випадків раку молочної залози, який є основною причиною смертності у жінок працездатного віку, і відсутність діагностичних послуг, профілактики та мамографії;

(c) Зростання кількості випадків туберкульозу і захворювань, що передаються статевим шляхом, а також ВІЛ/СНІД серед жінок і проблема алкоголізму та наркоманії серед жінок.

39. У відповідності зі своєю Загальною рекомендацією №24 (1999 р.) про жінок і здоров'я, Комітет рекомендує державі-учасниці:

(a) Забезпечити належне бюджетне фінансування органів охорони здоров'я і покращити доступ жінок до високоякісної медичної допомоги і послуг, пов'язаних зі здоров'ям;

(b) Забезпечити рівний доступ і доступність послуг мамографії і скринінгу жінкам по всій його території;

(c) Активізувати виконання стратегій по боротьбі з ВІЛ/СНІДом, зокрема, превентивних стратегій, і продовжити надання безкоштовної антиретровірусної

терапії всім жінкам з ВІЛ/СНІДом, а також стратегій по боротьбі з алкоголізмом і споживанням наркотиків серед жінок;

(d) Надати ефективний доступ до медичної інформації та забезпечити доступність (медичних) послуг для жінок та дівчат, зокрема, щодо репродуктивного здоров'я та методів контрацепції, здійснювати збір категоризованих даних і забезпечити навчання медичних працівників, зокрема, в сільській місцевості.

Сільські жінки

40. Визнаючи прийняття нових стратегій децентралізації в сільських районах, Комітет висловлює стурбованість у зв'язку з наступним:

(a) Несприятливе становище жінок в сільській місцевості і висловлює жаль з приводу обмежених даних про їхнє становище і недостатності заходів, що вживаються державою-учасницею для вирішення проблеми бідності серед сільських жінок і повного забезпечення їх доступу до правосуддя, освіти, охорони здоров'я, житла, зайнятості у формальному секторі, розвитку навичок і професійної підготовки, діяльності, що приносить дохід і мікрокредитування;

(b) Складне становище сільських жінок в постраждалих від конфлікту регіонах, де вони нерідко несуть непропорційно важкий тягар в таких ситуаціях у той час, як їх права на використання ресурсів, засобів до існування і доступу до землі в регіонах, що постраждали від конфлікту, регулярно порушуються, а також відсутність інформації про будь-які ініціативи, спрямовані на надання допомоги і підтримки сільським жінкам, постраждалим в результаті конфлікту в державі-учасниці, зокрема жінкам, що є головою родини, самотнім жінкам, вдовам, жінкам-інвалідам та жінкам, які належать до меншин.

41. Комітет рекомендує державі-учасниці:

(a) Звернутися, в разі необхідності, за наданням міжнародної допомоги і співробітництва для покращення інфраструктури в сільських районах і розробки політики по боротьбі з бідністю серед жінок в сільській місцевості з метою забезпечення їм доступу до правосуддя, освіти, житла, зайнятості у формальному секторі, розвитку навичок і можливостей для навчання, можливостей отримання доходу і мікрокредитування, а також доступу до володіння і користування землею, з урахуванням їх конкретних потреб, відповідно до Загальної рекомендації №34 (2016 р.) про права жінок в сільській місцевості;

(b) Звернути належну увагу на негативні наслідки конфлікту для сільських жінок, забезпечити задоволення їх конкретних потреб і надати їм доступ до базових послуг, інфраструктури і нових технологій;

(c) Вивчити вплив економічних і соціальних стратегій розвитку сільських територій на дотримання прав людини для жінок і покращити збір конкретних категоризованих даних щодо жінок, які проживають в сільській місцевості;

(d) Розробити спеціальні заходи з метою залучення можливостей для розширення економічних прав сільських жінок і забезпечити їх участь в розробці цих стратегій і програм, які розглядатимуть жінок не тільки в якості жертв або одержувачів допомоги, але і в якості активних учасників при розробці і здійсненні такої політики.

Жінки з обмеженими можливостями і жінки похилого віку

42. Комітет стурбований у зв'язку з відсутністю державної політики та заходів, спрямованих на захист прав жінок і дівчат з обмеженими можливостями, в тому числі їх права на інклюзивну освіту, охорону здоров'я, зайнятість, житло та участь у політичному і громадському житті, а також у зв'язку з відсутністю механізмів для захисту жінок і дівчат з обмеженими можливостями від множинних форм дискримінації, а також від насильства і жорстокого поводження. Комітет також стурбований у зв'язку з передбачуваною практикою примусової стерилізації жінок, визнаних недієздатними, за згодою їх опікуна і без їх вільної і усвідомленої згоди. Комітет також стурбований становищем літніх жінок і відсутністю у них доступу до медичної допомоги та до захисту від насильства і жорстокого поводження.

43. Комітет рекомендує державі-учасниці:

(а) Прийняти комплексні стратегії та програми щодо захисту прав жінок і дівчат з обмеженими можливостями і літніх жінок, зокрема, що піддаються множинним формам дискримінації, забезпечивши їм рівний доступ до освіти, зайнятості, житла, охорони здоров'я та інших основних послуг і соціального забезпечення, і сприяти їх автономії, доступу до побутового обслуговування та участі в політичному і громадському житті;

(б) Скасувати практику примусової стерилізації без вільної і усвідомленої згоди жінок з інвалідністю та забезпечувати засоби правового захисту для жертв примусової стерилізації.

Лесбійки, бісексуали і трансгендерні жінки

44. Комітет стурбований повідомленнями про дискримінацію, переслідування і агресивну риторику, що базуються на негативних стереотипах і спрямовані проти жінок-лесбійок, бісексуалів і транссексуалів, а також відсутністю притулків для жінок-ЛБТ, що стали жертвами насильства. Комітет також занепокоєний відсутністю інформації про медичні послуги і права, доступні для жінок-лесбійок, бісексуалів і транссексуалів, а також відсутністю підготовки медичного персоналу щодо особливих потреб (таких пацієнтів).

45. Комітет рекомендує державі-учасниці забезпечити необхідний захист від дискримінації та насильства жінок-лесбійок, бісексуалів і транссексуалів, зокрема шляхом прийняття антидискримінаційного законодавства і перегляду діючих дискримінаційних законів, які не забороняють множинних форм дискримінації, а також забезпечити доступ до житла і допомоги для жінок-ЛБТ, що стали жертвами насильства, а також забезпечити навчання медичного персоналу і співробітників поліції і правоохоронних органів.

Шлюб і сімейні відносини

46. Комітет із задоволенням відзначає, що держава-учасниця підвищила мінімальний вік для вступу в шлюб для дівчат до 18 років, однак, стурбований тим, що практика шлюбу раніше 18 років, як і раніше зберігається в громадах рома. Комітет також стурбований тим, що судді часто вдаються до медіації, навіть в ситуаціях, пов'язаних із застосуванням домашнього насильства. Комітет також стурбований тим, що гендерно обумовлене насильство по відношенню до жінок в побутовій сфері не береться до уваги судами при винесенні рішення щодо опіки над дітьми та їх відвідування.

47. Комітет рекомендує державі-учасниці:

(a) Впровадити суворе застосування мінімального шлюбного віку, визначеного на рівні 18 років;

(b) Виключити застосування медіації в ситуаціях насильства в сім'ї;

(c) Прийняти законодавство, яке вимагає, щоб гендерне насильство по відношенню до жінок в побутовій сфері враховувалося при встановленні опіки над дітьми або визначенні процедури участі в їх вихованні, а також підвищити обізнаність осіб, які працюють в судовій системі, про взаємозв'язок між таким насильством і розвитком дитини.

Збір даних

48. Комітет висловлює стурбованість у зв'язку із загальним відсутністю оновлених статистичних даних з розбивкою за статтю, віком, етнічною приналежністю, інвалідністю, географічним місцезнаходженням і соціально-економічною ситуацією, які необхідні для точної оцінки становища жінок, щоб визначити, чи піддаються вони дискримінації, з метою усвідомленого і цілеспрямованого вироблення відповідної політики і систематичного моніторингу та оцінки прогресу, досягнутого в реалізації фактичної рівності жінок у всіх питаннях, які охоплюються Конвенцією.

49. Комітет закликає державу-учасницю розробити систему гендерних показників для покращення збору даних з розбивкою за ознакою статі та іншими відповідним факторами, які необхідні для адекватної оцінки впливу і ефективності політик та програм, спрямованих на забезпечення гендерної рівності та розширення здійснення жінками своїх прав людини. У зв'язку з цим Комітет звертає увагу держави-учасниці на свою Загальну рекомендацію №9 (1989 р.) про статистичні дані щодо становища жінок і рекомендує державі-учасниці звернутися за технічною допомогою до відповідних структур Організації Об'єднаних Націй, а також розширювати співпрацю з жіночими об'єднаннями, які могли б допомогти в зборі точних даних.

Пекінська декларація і Платформа дій

50. Комітет закликає державу-учасницю керуватись положеннями Пекінської декларації та Платформи дій в заходах щодо виконання положень Конвенції.

Порядок денний в сфері сталого розвитку на період до 2030 р.

51. Комітет закликає до реалізації реальної гендерної рівності у відповідності до положень Конвенції протягом усього процесу реалізації Порядку денного в галузі сталого розвитку на період до 2030 р.

Оприлюднення

52. Комітет просить державу-учасницю забезпечити своєчасне оприлюднення цих Заключних зауважень офіційною мовою держави-учасниці серед відповідних державних установ всіх рівнів (національного, регіонального та місцевого), зокрема уряду, міністерств, парламенту і судових органів влади, щоб забезпечити їх виконання в повному обсязі.

Технічна допомога

53. Комітет рекомендує державі-учасниці розглянути питання про звернення за наданням міжнародної допомоги і співробітництва та використання технічної допомоги в розробці та виконанні комплексної програми, спрямованої на реалізацію вищезгаданих рекомендацій, а також Конвенції в цілому. Крім того, Комітет закликає державу-учасницю продовжувати співпрацю зі спеціалізованими інституціями і програмами системи Організації Об'єднаних Націй.

Ратифікація інших договорів

54. Комітет відзначає, що приєднання держави-учасниці до дев'яти основних міжнародних документів щодо прав людини³ сприятиме здійсненню жінками своїх прав людини і основних свобод у всіх аспектах життя. У зв'язку з цим Комітет рекомендує державі-учасниці розглянути питання про ратифікацію Міжнародної конвенції про захист прав всіх трудящих-мігрантів і членів їх сімей, стороною якої воно поки не є.

Подальші заходи за підсумками Заключних зауважень

55. Комітет просить державу-учасницю за два роки надати письмову інформацію про заходи, вжиті для виконання рекомендацій, що містяться в пунктах 13 (a), (f) та 29 (a), (c) вище.

Підготовка наступної доповіді

56. Комітет пропонує державі-учасниці представити її дев'яту періодичну доповідь в березні 2021 р. У разі затримки доповідь повинна охоплювати весь період до моменту її подачі.

57. Комітет просить державу-учасницю дотримуватися узгоджених основних принципів подання доповідей за міжнародними угодами про права людини, включаючи рекомендації щодо підготовки спільного базового документа і документів по конкретних угодах (HRI/GEN/2/Rev.6, глава I).

---

³ Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права; Міжнародний пакт про громадянські і політичні права; Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації; Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок; Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведінки та покарання; Конвенція про права дитини; Міжнародна конвенція про захист прав всіх трудящих-мігрантів і членів їх сімей; Міжнародна конвенція про захист усіх осіб від насильницьких зникнень і Конвенція про права інвалідів.